ההסתדרות
הרפואית בישראל
Israeli Medical
Association

DEUTSCHE RÖNTGENGESELLSCHAFT
Gesellschaft für medizinische Radiologie e.V.

DEGRO
Deutsche Gesellschaft für Radioonkologie e.V.

רדיולוגיה
בתקופת השלטון הנאצי

בשנת 2010, מינה האיגוד הרדיולוגי הגרמני (DRG) את ד"ר גבריאל מוזר, היסטוריונית של הרפואה מאוניברסיטת היידלברג, לעמוד בראש פרויקט לחקר ההיסטוריה של האיגוד הרדיולוגי הגרמני בתקופת השלטון הנאצי. האיגוד הגרמני לרדיותרפיה אונקולוגית (DEGRO) הצטרף לפרויקט ב-2012 בשל עברו המשותף עם ה-DRG.

לאחר פרסומים של ד"ר מוזר בשני כתבי העת של האיגודים המקצועיים ((RöFo – Fortschritte auf dem Gebiet der Röntgenstrahlen; Strahlentherapie und Onkologie), בעת התערובה מבקשת לשפוך אור על פרק זה בהיסטוריה.

המחקר המקיף שהתבצע במסגרת הפרויקט ירד לשורשיו של השימוש הנפשע בהקרנות בשירות הפנאטיות של הנאציזם לגבי גזע, וכן עקב אחר הקריירות של המדענים והטכנאים שעשו שימוש בכך.

בנוסף, בין הממצאים ישנן גם ביוגרפיות של רדיולוגים שנרדפו ונרצחו בשנים 1933-1945, חומרים שהיה קשה לאתר ולקבץ.

מועצות המנהלים של שני האיגודים מבקשות להביע את תודתן העמוקה לד"ר מוזר על עבודתה.

שלט מן הקליניקה הרפואית של ד"ר ישראל ארנסט יקובסון
(bpk/Abraham Pisarek)

בשם האיגוד הרדיולוגי הגרמני:
פרופ' ד"ר נורברט הושטן, גרייפסוולד

DEUTSCHE RÖNTGENGESELLSCHAFT
Gesellschaft für medizinische Radiologie e.V.

בשם האיגוד הגרמני לרדיותרפיה אונקולוגית:
פרופ' ד"ר מיכאל באומן, דרזדן

DEGRO
Deutsche Gesellschaft für Radioonkologie e.V.

לאחר 1933:
רופאים ברייך השלישי

ההקדמה למהדורה הנציונאל-סוציאליסטית הראשונה של לוח השנה הרפואי של הרייך בגרמניה, במאי 1935, הבריזה על "שחר של עידן חדש" אשר "חולל שינויים מעמיקים במקצוע הרפואה בגרמניה". משמעותית במיוחד הייתה האמירה כי העבודה "נמסרה לא פעם לידיים אחרות", ביטוי מכובס לתהליך האפליה, הפיטורין והרדיפות של אנשים שהוברזו בלתי רצויים על בסיס נושאים פוליטיים או "גזעיים". כתובותיהם של "כ-10,000 רופאים נוספים" השתנו "מן היסוד".

בהערה משלימה קצרצרה נאמר: "יותר מ-3,000 רופאים הועלמו באמצעות הרג והגליה". עד עתה התאפשר לזהות את שמותיהם של 165 רופאים בעלי הכשרה רדיולוגית שסבלו מאפליה, נושלו מזכויותיהם ונרדפו על בסיס זהותם היהודית (ראו ברשימת ההנצחה).

השינויים שנעשו בחוקים הנוגעים לביטוח בריאות פרטי וציבורי הגיעו בשלב הבא, והקשו על עבודה במרפאות פרטיות, עד שלבסוף, ב-25 ביולי 1938, הוצאה "שלילת רישיון לרופאים יהודים" שנכנסה לתוקפה ב-30 בספטמבר 1938.

עד תאריך זה לכל המאוחר, בעלי מקצועות הרפואה כבר נאלצו להגר מגרמניה; כדי להתפרנס, נאלצו לעבוד כאנשי רפואה בסטטוס של אנשי מקצוע צעירים שרק עתה החלו את הקריירה.

בדיקה רדיולוגית, 1933. בדיקה רדיולוגית בבית החולים של מינכן, על הגדה השמאלית של נהר איסר

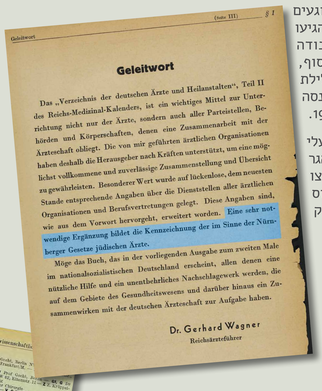

Geleitwort (Anhang VIII) § 1

Geleitwort

Das „Verzeichnis der deutschen Ärzte und Heilanstalten", Teil II des Reichs-Medizinal-Kalenders, ist ein wichtiges Mittel zur Unterrichtung nicht nur der Ärzte, sondern auch aller Parteistellen, Behörden und Körperschaften, denen eine Zusammenarbeit mit der Ärzteschaft obliegt. Die von mir geführten ärztlichen Organisationen haben deshalb die Herausgeber nach Kräften unterstützt, um eine möglichst vollkommene und zuverlässige Zusammenstellung und Übersicht zu gewährleisten. Besonderer Wert wurde auf lückenlose, dem neuesten Stande entsprechende Angaben über die Dienststellen aller ärztlichen Organisationen und Berufsvertretungen gelegt. Diese Angaben sind, wie aus dem Vorwort hervorgeht, erweitert worden. Eine sehr notwendige Ergänzung bildet die Kennzeichnung der im Sinne der Nürnberger Gesetze jüdischen Ärzte.

Möge das Buch, das in der vorliegenden Ausgabe zum zweiten Male im nationalsozialistischen Deutschland erscheint, allen denen eine nützliche Hilfe und ein unentbehrliches Nachschlagewerk werden, die auf dem Gebiete des Gesundheitswesens und darüber hinaus ein Zusammenwirken mit der deutschen Ärzteschaft zur Aufgabe haben.

Dr. Gerhard Wagner
Reichsärzteführer

הקדמה מתוך: מדריך הרופאים והמוסדות הרפואיים הגרמניים. לוח השנה הרפואי של הרייך בגרמניה.

Photo: Deutsch-Ath

Denkstein für die Märtyrer der Wissenschaft unter den Röntgenologen und Radiologen aller Nationen errichtet von der Deutschen Röntgen-Gesellschaft vor dem Röntgenhause der Allgemeinen Krankenhäuser St. Georg in Hamburg, der Wirkungsstätte Albers-Schönbergs.

מצבת זיכרון לקדושי המדע, ברלין, וינה 1937.

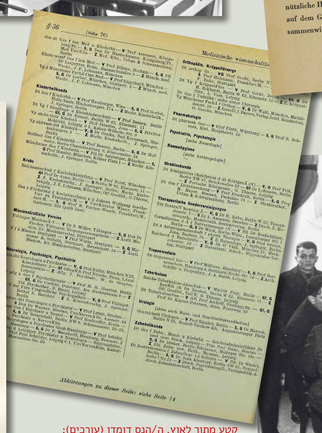

קטע מתוך לאוץ, ה/הנס דומדן (עורכים): רשימת הרופאים והמוסדות הרפואיים בגרמניה. לוח השנה הרפואי של הרייך.

חדר המתנה משרד שירותי ההגירה של התאחדות הסעד היהודית.

נקיטת הצעדים הדרושים לפתיחת תהליך הגירה נשאה בחובה סיכון עבור רופאים רבים; בימים הראשונים ליציאתם מהמדינה, היה עליהם להתמודד לא רק עם אובדן הקשרים החברתיים שלהם, אלא לרוב גם עם הפסדים כספיים, זאת כיוון שהכשרתם לא הוכרה במדינה החדשה והיה עליהם לעבור את הבחינות מחדש; שלא לדבר על "מס הבריחה מהרייך", שהוטל החל מאוקטובר 1941.

ממה שהתגלה עד עתה במסגרת המחקר, היו 77 רדיולוגים גרמנים (מתוכם 4 נשים) שבחרו להגר. כ-47% מן המספר הכולל של רופאים שהוקעו ביהודים, היו רופאים בתחומי האבחון והטיפול הרדיולוגי שהיגרו בזמן תקופת הנאציזם.

DRG – איגוד מקצועי בגרמניה הנאצית

יו"ר DRG קארל פריק (1934–1939)
(המוזיאון הגרמני לרדיולוגיה)

"לוח השנה הרפואי של הרייך" לשנת 1937 פירט רק על 470 רופאים מומחים לאבחון וטיפול רדיולוגי (עם זאת, טבנאים ודאי כלולים במספר זה). בדרך כלל, אלה היו רופאים מבוגרים יותר, שבנוסף להתמחותם המקצועית, אף רכשו בישורי אבחון וטיפול בשיטות רדיולוגיות. מביון שהאיגוד הרדיולוגי הגרמני קיבל גם מומחים אחרים – כולל פיזיקאים (רפואיים), מהנדסים ואנשי תעשייה, לצד שתי קבוצות הרפואה שהוזכרו לעיל – מספר החברים התייחס לאנשי מקצוע רפואיים שעבדו באבחון ובטיפול רדיולוגי. החשיבות הגדלה והולכת של רדיולוגיה רפואית הבטיחה צמיחה מתמדת במספר החברים, עד שהאיגוד הרדיולוגי הגרמני הגיע ל-1,453 חברים בשנת 1940.

היה קל יותר להעמיד מיזמים המשותפים למדע הרפואי, הטכנולוגיה הרפואית, העיסוק והסקטור הרפואיים, במרחב תקשורת משותף.

הפוליטיקאים מן המפלגה הנאצית שהיו אחראים לענייני בריאות, הביעו בבירור את כוונתם להימנע ממיקרו-ניהול פוליטי תוקפני באמצעות התערבויות ישירות מלמעלה. עם זאת, עובד משרד הבריאות של הרייך ציין כי המועצות הנבחרות של ההתאחדויות המדעיות עברו "הערכה" לשם עמידה בדרישות בסיסיות פוליטיות ו"מקושרות גזע", בשיתוף עם הרייכסלייטר לענייני רפואה ומשרד הבריאות של הרייך.

קבלתה של משרה מובילה באיגוד מקצועי בתחום המדע, כמו האיגוד הרדיולוגי הגרמני, לא קושרה באופן מוחלט עם חברות במפלגה הנאצית, ובכל זאת הייתה במקצועות הרפואיים שביחות גבוהה מן הממוצע של "נאציפיקציה-עצמית" (הצטרפות מרצון למפלגה). לכן ניתן להניח ש-44.8% מכל הרופאים שנרשמו בלשכת הרופאים של הרייך בין השנים 1936–1945 היו חברים במפלגה הנאצית.

מחקר שנערך לאחרונה במחוזות הריין ו-וסטפאליה אף מצא שיעור חברות של 56% במפלגה, ואישר כי שביחותו של "שיוך נאצי" – שהוגדר כחברות במפלגה הנאצית ו/או בארגוני המפלגה ומוסדותיה – הגיעה ל-74%.

שלא כמו קארל פריק, שעמד בראש ה-DRG עד 1939 ולא השתייך למפלגה, יורשו בתפקיד, ורנר קנותה, החליט להצטרף למפלגה הנאצית ב-1941, כפי שעשה גם סגנו, קארל הרמן לאש.

רוב חברי מועצת המנהלים (11 מתוך 16), כמו גם מנהלי המחוזות של האיגוד הרדיולוגי הגרמני (8 מתוך 11), הצטרפו אף הם למפלגה: וילי באנש (מועמד), תאודור בקר, האנס ארבסן, רודולף גראשי, היינריך גוטמן, פדור האניש, האנס הולפלדר, האנס-יואכים קרנר, וילי לופ, קארל-וילהלם לוהמן, יוזף פון פאלוגיאי, ארתור פיקהאן, אלכסנדר וולנופר וגיאורג אוגוסט וולץ (מועמד).

קורט בלומה, סגן הרייכסלייטר לענייני בריאות, בשיחה עם הרדיולוג ד"ר רוברט יאנקר, משמאל ד"ר קיטלר (Ullstein-Bild, 28 באוגוסט 1938).

סנטימנט כללי

גם לפני שנחקקו חוקי נירנברג ב-1935 ("חוק אזרחות הרייך" ו"החוק להגנה על הדם והכבוד הגרמני"), שולבו סעיפים משפטיים "מבוססי גזע" בתוך התקנות המקצועיות של הרופאים. באפריל 1934, תקנות הכניסה ציינו במפורש כי יש למנוע עיסוק ברפואה מרופאים יהודיים או רופאים "לא פופולריים" מבחינה פוליטית.

גם אנשי המקצוע הבאים הודרו במפורש מקבלה לתחום: "רופאים שאינם ממוצא ארי ורופאים שבני זוגם אינם ממוצא ארי. כל מי שאבותיו אינם אריים, במיוחד אם יש לו הורים או סבים יהודים, ייחשב למי שאינו ארי. די שהורה או סב אחד יהיה ממוצא שאינו ארי. הדבר תקף בייחוד אם הורה אחד או סב אחד נותר דבק ביהדותו. מוצא שמחוץ לנישואין נחשב גם הוא כמוצא אבות", על פי קטע מהפקודה השנייה שבתקנות הקבלה.

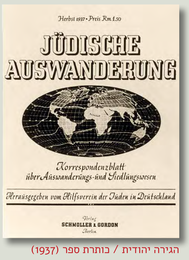

הגירה יהודית / כותרת ספר (1937)

האפליה וההדרה של "בעלי דם לא-גרמני" לבשו צורות רבות, החל מהפצת תעמולה אנטישמית, דרך איסור על פעילויות פנאי, הגבלות נישואין וכלה בפלישות נרחבות לתחום הפרט. במקרה האחרון, אפילו "בעלי דם גרמני" הושפעו מ"חוק בריאות הנישואין", אם נחשבו ל"נחותים גנטית" ולא ל"בריאים תורשתית".

מן ההתחלה, המדיניות הנאצית יזמה את "המאבק נגד הסכמי ורסאי", שברמה הצבאית אסר על גיוס אוניברסלי, בפה את פירוק החימוש והפחית את גודלו של הצבא המקצועי של גרמניה. גרמניה החלה במאמץ חימוש מחודש מעט לאחר שהנאצים עלו לשלטון. גרמנים רבים קידמו בברכה את שובו של הגיוס האוניברסלי, את ייסוד הוורמאכט ובייחוד את הקמת הלופטוואפה (חיל האוויר הגרמני) ב-1935.

Das Gesetz unterschrieben:
Gesetze zur jüdischen Rasse gültig:
Wer ist Deutschblütiger?
Wer ist Jude?
Wer ist Mischling 1. Grades?
Wer ist Mischling 2. Grades?
Alle Juden gilt auch:
Alle Mischlinge gilt auch:
Alle Juden gilt auch:
Alle Juden gilt auch:
Welche Ehebeschränkungen sind vorgesehen?
Verboten!
Verboten!
Verboten!